

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Семеног Олени Миколаївни

про дисертацію **Красницької Ольги Володимирівни**

**«Теоретико-методичні засади ораторської діяльності
викладача вищого військового навчального закладу»,**

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Аналіз дисертаційної роботи, реферату та наукових публікацій здобувачки дає підстави комплексно оцінити науковий рівень дослідження, актуальність обраної проблеми, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, наукову новизну, теоретичне, практичне та загальнонаціональне значення одержаних результатів, повноту їх викладу в наукових публікаціях, а також відповідність структури і змісту дисертації поставленим меті та завданням.

Актуальність теми дослідження

Актуальність теми дослідження зумовлена суспільно-безпековими потребами, соціальним запитом на підготовку викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності, здатних ефективно працювати в умовах сучасних викликів і загроз, нормативно-стратегічними орієнтирами розвитку військової освіти, станом наукової розробленості проблеми та результатами аналізу освітньої практики.

Суспільно-безпекова значущість досліджуваної проблеми зумовлена особливою професійною місією викладача ВВНЗ. В умовах трансформації системи вищої освіти України, її інтеграції в Європейський простір вищої освіти, розвитку інформаційного й медійного середовища, особливо в умовах російсько-української війни суттєво зростають вимоги до професійної підготовки науково-педагогічних працівників ВВНЗ. Викладач має не лише володіти ґрунтовними фаховими знаннями та педагогічною майстерністю, а й уміти аргументовано висловлювати й обстоювати професійну позицію, вибудовувати продуктивну риторичну взаємодію з різними цільовими аудиторіями, добирати комунікативні стратегії відповідно до професійної ситуації та забезпечувати результативність публічного виступу. Специфіка військово-освітнього середовища, професійний і бойовий досвід слухачів ставлять підвищені вимоги до аргументованості, переконливості, лаконічності та відповідальності за зміст публічної комунікації.

Нормативно-стратегічний вимір актуальності пов'язаний з державними і професійно-галузевими орієнтирами розвитку вищої та військової освіти. У дисертації враховано положення законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, Стратегії воєнної безпеки України, Концепції трансформації системи військової освіти, Програми НАТО «Удосконалення військової освіти (DEEP)», Спільної директиви стратегічних командувань НАТО «Освіта та індивідуальна підготовка», Доктрини військового лідерства у ЗСУ та

стандартів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня. Особливо значущими є орієнтири на неперервний професійний розвиток військових фахівців, утвердження сучасної культури військового лідерства та поглиблення взаємосумісності зі структурами держав-членів НАТО.

Науково-теоретичний вимір актуальності зумовлений невідповідністю між значним науковим доробком у галузі риторики, педагогічної майстерності, професійної комунікації, лідерства й мовно-риторичної підготовки та недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад ораторської діяльності саме викладача ВВНЗ. Аналіз наукових джерел і практики професійної підготовки дав підстави авторці обґрунтувати необхідність системного дослідження структури й архітекτονіки ораторської діяльності, професійного становлення викладача як спікера, а також у розроблення цілісної системи професійної підготовки до такої діяльності й відповідного технологічного забезпечення.

Емпіричне підтвердження актуальності та доцільності системної практико орієнтованої риторичної підготовки становлять результати педагогічного експерименту та аналізу навчально-методичного забезпечення. На пілотному етапі дослідження за участю 50 офіцерів оперативного та стратегічного рівнів військової освіти здобувачка встановила переважання репродуктивного (46 %) і конструктивного (38 %) рівнів риторичної підготовленості. Результати констатувального етапу також засвідчили недостатній рівень сформованості готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності: творчий рівень готовності виявлено лише у 13,21 % респондентів.

Вагомим аргументом підтвердження актуальності слугують і результати контент-аналізу освітньо-наукових програм (ОНП), навчальних планів і робочих програм освітніх компонентів у ВВНЗ. Спеціалізований освітній компонент, спрямований на професійну підготовку викладача до ораторської діяльності та розвиток його як професійного спікера, виявлено у шести ОНП: у двох ОНП він є обов'язковим, у чотирьох – вибіркоким. Аналіз робочих програм засвідчив переважно теоретичну спрямованість підготовки та недостатню увагу до систематичної ораторської практики. Порівняльний аналіз доповнено досвідом Академії керівних кадрів Збройних сил Німеччини та Військової академії США (West Point), в освітніх програмах яких передбачено курси й модулі з комунікації, переконливої та стратегічної комунікації.

Актуальність дослідження конкретизовано також системою суперечностей, які визначають проблемне поле дослідження та логічно зумовлюють необхідність теоретико-методологічного обґрунтування проблеми, розроблення концепції й системи професійної підготовки викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності, визначення організаційно-педагогічних умов і технологічного забезпечення.

Отже, актуальність обраної теми, її значущість для теорії і методики професійної освіти оцінюємо як високу; вона підтверджується поєднанням суспільно-безпекового запиту, стратегічних потреб розвитку військової освіти, недостатньої теоретико-методичної розробленості проблеми та емпірично

встановленої потреби в системній професійній підготовці викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертація виконана в межах науково-дослідних робіт Національного університету оборони України «Розвиток теоретичних основ формування лідерського потенціалу військовослужбовців ЗСУ» (державний реєстраційний номер 0119U000680), «Формування психічної стійкості військовослужбовців до бойових умов» (державний реєстраційний номер 0121U110117), а також науково-дослідної теми Науково-освітнього інноваційного центру суспільних трансформацій «Актуальні проблеми сучасних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0121U111744). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного університету оборони України 28 грудня 2021 р. (протокол № 14).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації забезпечено цілісністю авторського наукового задуму, відповідністю методологічних засад меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження, ґрунтовною джерельною базою, комплексним використанням методів, тривалістю дослідно-експериментальної роботи, а також апробацією та впровадженням одержаних результатів.

Науковий пошук розгорнуто на взаємопов'язаних методологічному, теоретичному, концептуально-проектувальному, технологічному та дослідно-експериментальному рівнях. Така багаторівнева організація забезпечує послідовний перехід від теоретико-методологічного осмислення ораторської діяльності викладача до концептуалізації готовності, проектування системи професійної підготовки й експериментального оцінювання її реалізації.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження має міждисциплінарний характер і охоплює класичні та сучасні риторичні вчення, теорії діяльності й мовленнєвої діяльності, комунікації та аргументації, психологічні концепції особистості, емоцій і впливу, теорії контекстного й соціального навчання, лідерства та творчості. Їх системне використання дало змогу розглянути ораторську діяльність викладача ВВНЗ у риторичному, діяльнісному, комунікативному, психолого-педагогічному та професійно-освітньому вимірах і створило належне теоретичне підґрунтя для обґрунтування авторської концепції та системи професійної підготовки.

Ґрунтовність теоретичного аналізу підтверджується джерельною базою, що налічує 650 найменувань, із яких 174 – іноземними мовами. Опрацювання вітчизняних і зарубіжних наукових джерел дало змогу авторці розглянути досліджувану проблему в історико-педагогічному, риторичному, психолого-педагогічному, комунікативному та професійно-освітньому контекстах.

Доказовість і вірогідність результатів посилюються застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних і статистичних методів, дібраних відповідно до завдань та етапів наукового пошуку. Емпіричний складник

охоплював контент-аналіз освітньо-наукових програм і навчально-методичної документації, педагогічне спостереження, анкетування, тестування, ретроспективний аналіз педагогічного досвіду та педагогічний експеримент. Для опрацювання емпіричних даних використано описову статистику, кількісний і якісний, кореляційний та порівняльний аналіз; результати опрацьовано із застосуванням IBM SPSS Statistics 23.0 і Microsoft Excel.

Позитивної оцінки заслуговують тривалість і поетапність дослідно-експериментальної роботи. Педагогічний експеримент здійснювався впродовж 2019–2025 рр. та охоплював пілотний, констатувальний, формувальний і контрольний етапи. Загальна вибірка становила 275 осіб: 50 офіцерів оперативного та стратегічного рівнів військової освіти і 225 ад'юнктів. Експериментальну базу становили п'ять ВВНЗ Міністерства оборони України, а основною базою було визначено Національний університет оборони України. Обґрунтованим є вибір Національного університету оборони України як основної експериментальної бази, зумовлений підготовкою у ньому офіцерів оперативного й стратегічного рівнів, значною концентрацією здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня та професійно досвідченим складом ад'юнктів. Це забезпечило релевантність і гетерогенність вибірки щодо предмета дослідження.

Внутрішньо узгодженим є критеріально-діагностичний апарат дослідження. Авторка визначила мотиваційний, світоглядний, автентичний, комунікативний і діяльнісний компоненти готовності, відповідні критерії, показники й рівні сформованості готовності. Використання єдиного діагностичного інструментарію на різних етапах експериментальної роботи сприяло зіставленню емпіричних даних і дало змогу простежити динаміку досліджуваних показників. Вірогідність емпіричних результатів підтверджується кількісним і якісним аналізом, статистичним опрацюванням, співвіднесенням із визначеними критеріями й показниками готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності, а також апробацією і впровадженням результатів в освітню практику.

Обґрунтованими є також сформульовані в дисертації рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності та формування освітнього середовища, сприятливого для такої діяльності. Вони логічно випливають із теоретико-методичних положень дослідження, авторської концепції, розробленої системи професійної підготовки та результатів дослідно-експериментальної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційної роботи має системний характер і виявляється насамперед у цілісному теоретико-методичному розв'язанні проблеми професійної підготовки викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності. Одержані результати репрезентують теоретичний, концептуальний, системно-проектувальний, технологічний, поняттєво-термінологічний виміри наукової новизни. Наукову цінність дослідження посилює внутрішня логіка взаємопов'язаних авторських результатів: ораторська діяльність як

професійно-педагогічний феномен – готовність до її здійснення як прогнозований результат професійної підготовки – концепція формування готовності – система професійної підготовки – організаційно-педагогічні умови й технологічне забезпечення – критеріальне оцінювання результату. Така логіка забезпечує цілісність одержаного наукового знання і взаємозв'язок між теоретичним осмисленням досліджуваного феномену, проектуванням професійної підготовки та оцінюванням результатів її реалізації.

Інтегративним виявом наукової новизни є теоретичне обґрунтування й розроблення системи професійної підготовки викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності, в якій взаємоузгоджено концептуальні, організаційно-методичні, змістово-технологічні та оцінно-результативні складники підготовки.

До результатів, одержаних уперше, належать обґрунтування теоретико-методичних засад ораторської діяльності викладача ВВНЗ та визначення її закономірностей; виявлення професійно зумовлених особливостей такої діяльності, формування портрета викладача ВВНЗ як професійного спікера та визначення етапів його розвитку; розроблення структури готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності, відповідних критеріїв, показників і рівнів її сформованості; обґрунтування концепції формування готовності, системи професійної підготовки, комплексу організаційно-педагогічних умов і технологічного забезпечення.

Поняттєво-термінологічний апарат дослідження розширено поняттями «ораторське поле», «комунікаційна стратегія ораторської діяльності», «освітнє середовище ВВНЗ, сприятливе для ораторської діяльності».

На рівні уточнення наукового знання конкретизовано сутність ключових понять дослідження, зокрема «ораторська діяльність», «риторика», «ораторське мистецтво», «красномовство», «риторизація освітньої діяльності», «публічний виступ», «ораторський стиль», а також поглиблено наукові уявлення про зміст, структуру й архітектуру ораторської діяльності, риторичні жанри, публічні промови та вимоги до викладача як професійного спікера.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо змісту ораторської діяльності викладача, риторизації освітньої діяльності, риторичної освіченості та розвитку викладача як професійного спікера, методологічних засад його риторичного розвитку, форм і методів професійної підготовки до ораторської діяльності.

Оцінка структури і змісту дисертації

Структура дисертаційної роботи відображає послідовність розгортання авторського наукового задуму, відповідає меті та визначеним дослідницьким завданням. Загальний обсяг становить 618 с., з них 486 с. – основного тексту. Робота складається з анотації, вступу, 5 розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертацію унаочнено 26 таблицями та 41 рисунком; 6 додатків подано на 30 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено науковий апарат, представлено провідну ідею та концепцію, теоретико-методологічні засади й методи, наукову новизну, практичне значення, відомості про

апробацію, впровадження та публікації. Позитивної оцінки заслуговує *концепція дослідження* (с. 37-41), вибудована на взаємопов'язаних методологічному, структурно-функціональному та технологічному концептах, поєднання яких забезпечує перехід від теоретико-методологічного осмислення ораторської діяльності до проектування системи професійної підготовки та її технологічної реалізації.

У **першому розділі** реалізовано *перше і друге завдання* дослідження. На основі ґрунтовного історико-педагогічного, теоретичного й порівняльного аналізу авторка простежила розвиток риторичного вчення, уточнила сутність понять «риторика», «ораторське мистецтво», «красномовство», розкрила значення риторизації освітньої діяльності та риторичної освіченості викладача. Теоретично значущим результатом є розроблення структури й архітекτονіки ораторської діяльності, що охоплюють її цільові, мотиваційні, змістові, діяльнісні, комунікативні та рефлексивні складники. Уведено поняття «ораторське поле». Одержані результати створюють теоретичне підґрунтя для подальшого обґрунтування методологічних засад і специфіки ораторської діяльності викладача ВВНЗ.

У **другому розділі** реалізовано *третє завдання* дослідження: обґрунтовано методологічні засади та розкрито професійно зумовлену специфіку ораторської діяльності викладача ВВНЗ. Дослідження здійснено в межах відповідних парадигм і комплексу взаємопов'язаних методологічних підходів. Важливим теоретичним результатом є визначення п'яти закономірностей ораторської діяльності, що поглиблюють розуміння механізмів взаємодії спікера й аудиторії. Розкрито специфіку ораторської діяльності у військово-освітньому середовищі та сформовано портрет викладача ВВНЗ як професійного спікера, що визначає орієнтири його особистісно-професійного розвитку й ораторської майстерності.

Третій розділ спрямований на реалізацію *четвертого і п'ятого завдань* дослідження. Його концептуальним осердям є концепція формування готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності, методологічну основу якої становить комплекс взаємопов'язаних підходів і принципів професійної підготовки. Розроблено структуру готовності, критеріально-діагностичний апарат її оцінювання, визначено компоненти, критерії, показники й рівні сформованості. Внутрішня узгодженість складників забезпечила можливість діагностування вихідного стану готовності на констатувальному етапі експерименту та обґрунтування подальшої професійної підготовки.

У **четвертому розділі** реалізовано проектувальну частину *шостого та сьоме завдання* дослідження. Ключовим результатом є теоретичне обґрунтування й розроблення системи професійної підготовки викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності, яка охоплює цільову, концептуальну, організаційно-методичну, змістово-технологічну та оцінно-результативну підсистеми. Організаційно-методичну підсистему, зокрема, конкретизовано через чотири етапи формування готовності – діагностично-мотиваційний, квазіпрофесійний, оцінно-рефлексивний та етап первинної післядії. Обґрунтовано п'ять взаємопов'язаних організаційно-педагогічних умов, що

охоплюють середовищний, практико-діяльнісний, змістовий, ресурсний та процесуальний аспекти підготовки. Розроблено технологічне забезпечення, яке поєднує педагогічні й медійні технології, форми і методи професійної підготовки до ораторської діяльності, навчально-методичні й цифрові ресурси та забезпечує практичну реалізацію концепції та розробленої системи.

У п'ятому розділі завершено реалізацію шостого завдання дослідження в частині експериментального оцінювання розробленої системи. Здійснено порівняльний аналіз даних констатувального та контрольного етапів, що засвідчив позитивний рівневий перерозподіл сформованості готовності: частка досліджуваних із творчим рівнем готовності зросла з 13,21 % до 27,86 %, з інтеріоризованим – із 26,57 % до 34,85 %; натомість частка осіб із конструктивним рівнем зменшилася з 39,98 % до 27,42 %, із репродуктивним – із 20,24 % до 9,87 %.

Прогностичну цінність має запропоноване авторкою поетапне бачення подальшого розвитку викладача ВВНЗ як професійного спікера: учнівство – «спікер-початківець», результатом якого є формування готовності до ораторської діяльності; творча активність – «спікер-дослідник», спрямована на формування ораторського стилю; ораторська майстерність – «професійний спікер», результатом якої є вироблення автентичного голосу. Такий підхід дає змогу розглядати сформовану готовність не як кінцевий результат, а як основу подальшого неперервного професійно-риторичного розвитку викладача.

Кожний розділ дисертації завершується висновками, у яких узагальнено результати відповідного етапу наукового пошуку. Загальні висновки структуровано відповідно до семи завдань дослідження. Додатки доповнюють емпіричну й методичну базу дисертації та репрезентують розроблений діагностичний і навчально-методичний інструментарій.

Отже, структура і зміст дисертації забезпечують послідовний перехід від теоретико-методичного осмислення ораторської діяльності та концептуалізації готовності до проектування системи професійної підготовки, її технологічної реалізації й експериментального оцінювання результативності. Це дає підстави характеризувати дисертацію як структурно завершене та цілісне дослідження.

Найбільш істотні наукові результати дисертації

1. Обґрунтовано цілісне теоретичне бачення ораторської діяльності викладача як професійно-педагогічного феномену (с.102-198). Ораторську діяльність схарактеризовано як динамічну систему цілей, мотивів і свідомої активності оратора; розроблено її структуру та архітекtonіку, визначено п'ять закономірностей ораторської діяльності. Теоретичне осмислення феномену поглиблено уведенням понять «комунікаційна стратегія ораторської діяльності» та «ораторське поле».

2. Виявлено професійно зумовлену специфіку ораторської діяльності викладача ВВНЗ та сформовано його портрет як професійного спікера (с.199-309). Специфіку такої діяльності розкрито з урахуванням особливостей військово-освітнього середовища, професійного статусу цільової аудиторії, поєднання педагогічної, наукової, військово-професійної та лідерської ролей

викладача, підвищених вимог до змістовності, переконливості, лаконічності й відповідальності публічної комунікації. Портрет викладача як професійного спікера інтегрує риторичні знання й ораторські вміння, лідерську позицію, ораторські звички та стиль, емоційний інтелект, дизайн-мислення, світогляд дослідника й автентичність особистості.

3. Обґрунтовано концепцію формування готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності (с. 315–329) та розроблено структуру готовності як прогнозованого результату професійної підготовки (с. 330–391). Концепція визначає методологічні й змістові орієнтири формування готовності та задає логіку побудови процесу професійної підготовки. У структурі готовності виокремлено мотиваційний, світоглядний, автентичний, комунікативний і діяльнісний компоненти; визначено відповідні критерії, показники та творчий, інтеріоризований, конструктивний і репродуктивний рівні сформованості. Розроблений критеріально-діагностичний апарат забезпечив операціоналізацію готовності та уможливив її емпіричне оцінювання.

4. Теоретично обґрунтовано й розроблено систему професійної підготовки викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності (с. 397–412), що є інтегративним результатом дослідження. Систему представлено як динамічну сукупність взаємопов'язаних цільової, концептуальної, організаційно-методичної, змістово-технологічної та оцінно-результативної підсистем. Її цілісність забезпечується взаємозв'язком соціального запиту, мети й завдань підготовки, методологічних підходів і принципів, організаційно-педагогічних умов, змісту, технологічного забезпечення, критеріально-діагностичного апарату та прогнозованого результату – сформована готовність викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності.

5. Обґрунтовано комплекс організаційно-педагогічних умов формування готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності (с. 413–427) та забезпечено їх реалізацію у процесі експериментального впровадження системи професійної підготовки. До комплексу віднесено створення освітнього середовища ВВНЗ, сприятливого для ораторської діяльності; залучення до ораторської практики; оптимізацію змісту професійної підготовки; забезпечення підготовки засобами неформальної та інформальної освіти; систематичність і безперервність активного навчання. У межах формувального етапу їх реалізацію розгорнуто відповідно до діагностично-мотиваційного, квазіпрофесійного, оцінно-рефлексивного етапів формування готовності та етапу первинної післядії. Функціональна роль полягає у створенні організаційно-освітніх передумов для переходу від мотивації й засвоєння риторичних знань до активної ораторської практики, рефлексії набутого досвіду та подальшого професійного саморозвитку викладача.

6. Розроблено й упроваджено технологічне забезпечення формування готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності (с. 428–464), що забезпечує практичну реалізацію концептуальних положень, розробленої системи та визначених організаційно-педагогічних умов. Технологічне забезпечення поєднує педагогічні й медійні технології, форми і методи професійно-риторичної підготовки, ресурси формальної, неформальної та

інформальної освіти й авторський освітній контент. Важливо, що форми підготовки співвіднесено з організаційно-педагогічними умовами: освітній та електронний навчальні курси забезпечують формування сприятливого освітнього середовища; система публічних виступів – залучення до ораторської практики; творчі й самостійні завдання – оптимізацію змісту підготовки; цифрові ресурси підтримують неформальну та інформальну освіту, систематичність і безперервність активного навчання.

Вагомим практико-технологічним результатом є комплекс авторських цифрових освітніх ресурсів: ютуб-канал «Риторика лідера», електронний навчальний курс «Сучасна педагогічна риторика», 50 наукових подкастів із риторики, сайт «Риторика успіху справжнього лідера» та ватсап-канал «Лідерство, риторика, успіх». Їх інтеграція з педагогічними й медійними технологіями розширює професійну підготовку за межі аудиторного навчання, забезпечує багатоформатність освітнього контенту, підтримує змішане й дистанційне навчання та створює можливості для неперервного професійно-риторичного розвитку викладача. Науково-методична цінність технологічного забезпечення полягає в переведенні теоретичних і концептуальних положень дослідження в конкретний інструментарій професійної підготовки та інтеграції різноформатних освітніх ресурсів у єдину логіку формування готовності.

7. Одержано дослідно-експериментальні результати, що засвідчують позитивну динаміку сформованості готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності у процесі реалізації розробленої системи (с. 473–502). За результатами експерименту визначено етапи подальшого розвитку викладача як професійного спікера (с. 503–512) та окреслено перспективні напрями професійно-риторичної підготовки (с. 513–520): використання потенціалу науково-педагогічної практики, апробацію результатів досліджень у публічній комунікації, педагогічне консультування й наставництво, актуалізацію риторичного потенціалу освітніх компонентів та професійну присутність викладача в медіапросторі.

Значення одержаних результатів для науки і практики

Теоретичне значення дослідження вбачаємо в розширенні наукових уявлень про професійну підготовку та професійний розвиток викладача ВВНЗ завдяки концептуалізації ораторської діяльності як цілісного складника його професійно-педагогічної діяльності. Методичну цінність має розроблений критеріально-діагностичний апарат, що забезпечує оцінювання сформованості готовності викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності та може бути адаптований у подальших дослідженнях професійно-риторичної підготовки.

Практичне значення роботи визначається тим, що теоретичні й концептуальні положення доведено до рівня конкретного навчально-методичного та цифрового забезпечення професійної підготовки. Авторка розробила й апробувала курс «Сучасна педагогічна риторика», електронний навчальний курс, навчально-методичні матеріали, цифрові й медійні ресурси, а також програми з педагогічної та академічної риторики для третього (освітньо-наукового) і другого (магістерського) рівнів. Це розширює можливості

використання результатів у формальній, неформальній та інформальній освіті й у системі підвищення кваліфікації.

Практична значущість результатів підтверджується їх упровадженням у діяльність 11 закладів освіти та їх структурних підрозділів, Ради молодих учених при МОН України і Тренінгового центру прокурорів України, що засвідчує можливість використання авторських напрацювань поза межами основної експериментальної бази.

Загальнонаціональне значення роботи пов'язуємо з перспективою застосування її результатів у системі професійної підготовки та неперервного розвитку науково-педагогічних працівників військової освіти України. Додатковим свідченням суспільної й національно-патріотичної значущості авторських напрацювань є науково-популярне видання «Надихаюча книжка Українського Захисника», підготовлене О. Красницькою спільно з О.Хміляром; у 2025 р. його автори-упорядники стали лауреатами Всеукраїнської літературно-мистецької премії «Київська книга року».

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності

Зміст дисертації засвідчує високий рівень методологічної культури здобувачки, що виявляється в обґрунтуванні вихідних методологічних позицій, доборі взаємопов'язаних парадигм і підходів, установленні зв'язків між теоретичними положеннями, авторською концепцією, системою професійної підготовки та її технологічним забезпеченням, а також у використанні комплексу методів відповідно до завдань дослідження.

Важливо, що науковий пошук не обмежено застосуванням відомого методологічного інструментарію: визначено закономірності ораторської діяльності, розроблено структуру готовності, концепцію та систему професійної підготовки, обґрунтовано організаційно-педагогічні умови й технологічне забезпечення. Це дає підстави констатувати сформованість у здобувачки компетентностей, необхідних для самостійного здійснення оригінального наукового дослідження на рівні докторської дисертації.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях та їх апробація

Основні наукові положення, теоретичні, концептуальні, методичні та дослідно-експериментальні результати дисертації повною мірою відображено в наукових публікаціях. Зміст та основні результати викладено у 85 наукових і навчально-методичних працях, із яких 73 – одноосібні. Публікаційний доробок охоплює одноосібну монографію, розділ у колективній монографії, підручник, 27 статей у фахових педагогічних виданнях України, 5 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, у тому числі індексованих у Web of Science та Scopus, 39 – у збірниках матеріалів наукових заходів. 11 наукових праць додатково відображають результати дослідження. Авторка має також 8 свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

Упродовж 2017–2025 рр. основні теоретичні й практичні положення дисертації було представлено на міжнародних, всеукраїнських і відомчих конференціях, семінарах, форумах, воркшопах, навчально-методичних зборах та інших заходах академічного і професійного спрямування. Апробація здійснювалася в широкому географічному та інституційному просторі України (Київ, Луцьк, Житомир, Кам'янець-Подільський, Львів, Харків, Одеса, Хмельницький, Черкаси, Суми, Чернігів, Переяслав, Херсон, Вінниця), а також на міжнародних наукових заходах у Болгарії та Норвегії.

Результати безпосередньо оприлюднені у професійному військово-освітньому середовищі – під час навчально-методичних зборів, гостьових лекцій, засідань кафедр, наукових і професійних заходів. Це забезпечило обговорення авторських положень не лише в академічному середовищі, а й серед представників професійної спільноти.

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації

Зіставлення реферату з текстом дисертації засвідчує змістову узгодженість наукового апарату, основних теоретико-методичних положень, авторських концептуальних розробок, результатів дослідно-експериментальної роботи та загальних висновків. Суттєвих розбіжностей між змістом дисертації та його відображенням у рефераті не виявлено.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертаційної роботи та наукових публікацій дає підстави позитивно оцінити дотримання принципів академічної доброчесності. Використані в дисертації наукові положення, ідеї та результати інших дослідників супроводжуються відповідними покликаннями на джерела. Особистий внесок здобувачки, зокрема в публікаціях, підготовлених у співавторстві, конкретизовано. Положення та висновки кандидатської дисертації, захищеної у 2015 році, як зазначено в матеріалах дослідження, у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Оцінка мови і стилю викладу матеріалу дисертації

Дисертаційну роботу написано з дотриманням норм наукового стилю української мови. Виклад матеріалу є логічним, послідовним і аргументованим, характеризується високим рівнем наукової культури та коректним використанням професійної термінології. Належне унаочнення матеріалу за допомогою таблиць, рисунків, моделей і схем сприяє систематизації теоретичних положень та структурованому представленню результатів дослідно-експериментальної роботи. Поняттєво-термінологічний апарат загалом використано послідовно; авторські поняття супроводжуються визначеннями та змістовими характеристиками, що забезпечує зрозумілість логіки дослідження.

Відповідність змісту дисертації спеціальності

Зміст дисертації відповідає предметному полю спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Предмет, мета, завдання, методологічні засади та одержані результати дослідження безпосередньо відповідають проблематиці професійної підготовки та професійного розвитку фахівців, що належить до предметного поля зазначеної спеціальності.

Дискусійні положення, зауваження та побажання

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення одержаних здобувачкою результатів, висловимо окремі зауваження та побажання дискусійного характеру, які можуть стати предметом наукової дискусії під час публічного захисту.

1. Авторська концепція ґрунтується на широкому комплексі методологічних підходів – діяльнісно-риторичному, компетентнісному, системному, технологічному, особистісно орієнтованому, гуманістичному, синергетичному, контекстному, праксеологічному та індивідуально-творчому. Визначаючи діяльнісно-риторичний підхід як основоположний, авторка водночас інтегрує всі зазначені підходи в єдину методологічну основу концепції. Така методологічна багатовекторність дає змогу комплексно осмислити досліджувану проблему, однак варто було б чіткіше розкрити ієрархію, функціональне призначення та механізми взаємодії зазначених підходів. Доцільно уточнити, які з них конкретизують і доповнюють положення діяльнісно-риторичного підходу, які забезпечують теоретичне осмислення ораторської діяльності, а які визначають логіку проєктування системи професійної підготовки, організаційно-педагогічних умов і технологічного забезпечення.

2. Потребують виразнішого обґрунтування та графічного відображення функціональні й зворотні зв'язки між підсистемами авторської системи професійної підготовки викладачів ВВНЗ до ораторської діяльності. На рис. 4.1 логіку взаємодії основних підсистем переважно представлено як послідовний рух від цільової до оцінно-результативної підсистеми. Водночас систему визначено як динамічну, а одним із методологічних підходів її побудови є синергетичний, що передбачає нелінійність, самоорганізацію та неперервність професійної підготовки. З огляду на це варто було б графічно відобразити й зворотні зв'язки від оцінно-результативної підсистеми та одержаного результату до цільової, концептуальної, організаційно-методичної й змістово-технологічної підсистем. Це дало б змогу повніше репрезентувати циклічність, самокорекцію й оновлення системи на основі результатів оцінювання й рефлексії та виразніше реалізувати її синергетичну логіку.

3. Дискусійним є питання про критерії відбору та достатність визначених організаційно-педагогічних умов. Авторкою обґрунтовано п'ять умов: створення сприятливого для ораторської діяльності освітнього середовища ВВНЗ; залучення до ораторської практики; оптимізація змісту професійної підготовки; використання ресурсів неформальної та інформальної освіти; забезпечення систематичності й безперервності активного навчання.

Доцільно було б докладніше пояснити, за якими критеріями здійснено відбір саме цього комплексу умов і чим обґрунтовано його достатність для досягнення прогнозованого результату, чи мають умови рівнозначний статус, чи існує між ними певна ієрархія, а також яким чином кожна умова кореспондує з компонентами готовності, підсистемами авторської системи та відповідними етапами її реалізації. Така аргументація посилила б системність і відтворюваність запропонованого педагогічного конструкта.

4. Доцільною видається подальша операціоналізація уведеного авторкою поняття «ораторське поле». У дисертації його використано для характеристики взаємодії викладача з аудиторією та комунікативного простору ораторської діяльності; авторка трактує його як інформаційно-енергетичний, позитивно емоційно заряджений комунікативний простір, що сприяє взаємодії оратора й аудиторії. Запропоноване поняття має певний евристичний потенціал, однак доцільно було б чіткіше розмежувати його з близькими поняттями «комунікативний простір», «комунікативне середовище», «освітнє середовище», а також визначити емпірично фіксовані ознаки й показники, за якими можна ідентифікувати прояви ораторського поля та оцінювати якість.

5. Варто було б посилити концептуальне узгодження технологічного забезпечення формування готовності з моделлю ораторської діяльності та структурою готовності викладача. У змістово-технологічній підсистемі представлено авторський контент, педагогічні й медійні технології, форми та методи підготовки. Водночас доцільно було виразніше представити матрицю їх відповідності: на формування яких компонентів готовності та професійних властивостей спікера спрямована конкретна технологія, форма або метод; через які показники виявляється результат такого впливу; які закономірності ораторської діяльності враховуються у процесі їх добору та застосування. Це дало б змогу переконливіше продемонструвати внутрішню узгодженість логічного ланцюга «теорія – концепція – система – умови – технологічне забезпечення – результат».

Викладені зауваження та побажання не знижують вагомості наукового внеску дисертантки в педагогічну науку, зокрема в теорію і методику професійної освіти.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Проведений аналіз дисертаційної роботи Красницької Ольги Володимирівни «Теоретико-методичні засади ораторської діяльності викладача вищого військового навчального закладу», реферату та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, дає підстави оцінити її як самостійне, завершене, концептуально цілісне наукове дослідження, в якому на належному теоретико-методологічному та експериментальному рівнях розв'язано важливу для теорії і методики професійної освіти наукову проблему теоретико-методичного обґрунтування ораторської діяльності викладача ВВНЗ та створення цілісної системи його професійної підготовки до такої діяльності.

За своєю актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, внеском у педагогічну науку, зокрема теорію і методику професійної освіти, дисертація відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами).

Красницька Ольга Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

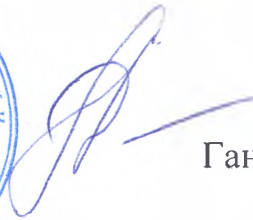
Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

 Олена СЕМЕНОГ

Підпис доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри педагогіки Олени СЕМЕНОГ засвідчую

В. о. ректора
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Ганна ЗАІКІНА